

عقد و شروط اساسی آن

وجه و یا صدور حکم عفو یا تخفیف مجازات در ازای آن سبب اختلال انتظامات عمومی است پس جهت معامله بر خلاف قانون بوده و سبب بطلان اصل معامله خواهد بود.

مخالف بودن جهت معامله با قانون از حیث مخالفت آن با اخلاق حسنه مثل قرارداد شرکت برای دایر نمودن فاحشه خانه و امثال آن.

آثار عقد

عقدی که مطابق قانون واقع شود در حق طرفین لازم الاتباع میباشد و محکمه نیز مکلف است که طبق آن حکم بدهد. ولی در حق اشخاص دیگر تأثیری ندارد مگر در مورد ماده ۱۱۳۱ قانون مدنی. ماده مذکوره میگوید: ممکن است شخص در ضمن معامله که برای خود مینماید تمهدی بنفع دیگری نیز انجام دهد و در صورتی که متعهدله قبول نماید متعهد حق فسخ را ندارد.

تفسیر سند

برای تفسیر قرار داد محکمه باید منظور مشترك طرفین را تشخیص داده و آنرا در نظر بگیرد و نباید در الفاظ و عبارات جمود زیادی داشته باشد و همچنین نباید سند را برخلاف ظاهر آن تفسیر کند مگر اینکه محقق شود که مقصود طرفین چیز دیگری غیر از آنچه ظاهر سند حکایت مینماید بوده است. دیوان تمیز در این خصوص میگوید: در صورتیکه عبارت سند واضح و روشن باشد محکمه نمیتواند آنرا تفسیر کند. ممکن است در خود سند قراین و اماراتی که مبین قصد طرفین بوده باشد وجود داشته باشد و نیز ممکن است که از قراین و امارات خارجی بان استدلال شود.

عرف و عادت کشورها ممکن است با همدیگر فرق داشته باشد و بنا بر این در تفسیر عبارات عرف و عادت محلی که قرارداد در آنجا تنظیم شده باید رعایت شود. ۱۱۵۹ قانون مدنی

بموجب ماده ۱۱۲۸ قانون مدنی فراسه مورد معامله باید قابل خرید و فروش باشد و بنا بر این اشیائی را که قابل خرید و فروش نیستند نمیتوان مورد معامله قرار داد و این عدم قابلیت ممکن است طبیعی باشد یا بحکم قانون اولی مثل حقوق مربوطه باحوال شخصیه از قبیل حق ابوت بنوت و امثال آن دومی مانند طرفی و شوارع عامه و سواحل دریاعا و پلها و کاروانسراهای عمومی و معابد و مساجد و مشاغل عمومی و همچنین اموالی که خرید و فروش آن قانوناً ممنوع است مثل بیع و شرای دواب و مواشی مبتلا بامراض ساریه و کواکئین و مورفین و تریاک و غیره در کشورهایی که قانون فروش آنها را منع نموده است قانون ۲۱ ژون ۱۸۰۸

چهارم از شروط اساسی عقد قانونی بودن جهت معامله می باشد جهت معامله عبارت از پاره اعلا حقوقی است که باعث وقوع عقد میشود. بموجب ماده ۱۱۳۱ قانون مدنی

در صورتیکه عقد جهتی نداشته باشد و یا جهتی مخالف قانون داشته باشد باطل است. مثلاً کسی حق اختراعی را بدحاظ اینکه فروشنده دارای حق انحصاری است میخرد بعد معلوم میشود که فروشنده حق انحصاری نداشته چون مقصود خریدار خریدن حق اختراع باحلی انحصاری آن بوده و فروشنده آن حق را نداشته معامله بطلت فقدان جهت باطل است.

مخالف بودن جهت معامله بقانون ممکن است از حیث اختلال انتظامات و یا از حیث منافات با اخلاق حسنه باشد مثل اینکه کسی در مقابل وجه معینی صادر شدن حکم انتصاب دیگری را به یکی از مأموریتهای دولتی از مقامات رسمی بدهد بگیرد و یا اینکه تمهد کند که حکم عفو یا تخفیف یا تبدیل مجازات کسی را از مقامات عالیله صادر نماید چون انتصاب بخدمت دولتی در مقابل

متضمن هیچ منفعتی نشده و کات نیز بر ضرر او تمام شده باشد.

ماده ۱۹۹۹ مدنی

ولی اداره کنندۀ مال دیگری بشرحیکه ذکر شد نمی تواند مخارجی را که نموده از صاحب مال مطالبه کند مگر آنکه ثابت شود که پول صرف شده متضمن صرفه و منفعت او بوده است.

۲ - در صورت فوت موکل و کیل نمی تواند و کات خود را تعقیب نماید مگر در حدودیکه قانون اجازه داده ولی اداره کنندۀ مال غیر بدون داشتن سمت قانونی در صورت فوت صاحب آن نیز تا موقعی که ورثه رشته امور را بدست بگیرند باید عملیات خود را تعقیب نماید.

ماده ۱۳۷۲ مدنی

۲ - تأدیه دین بغیر داین .

هر کس عمداً یا اشتهاً چیزی را که مستحق نبوده است دریافت کند ملزم است که آنرا بمالك تسلیم کند و این تعهد در اثر شبهه عقد حاصل میشود برای تأدیه دین بغیر داین مواردی ممکن است فرض شود .

۱ - کسی بقصد تأدیه دین وجهی پرداخته در صورتیکه اصلاً دینی وجود نداشته مثل اینکه ورثه مالی را که موصی در حق دیگری وصیت نموده بپردازد بعد معلوم شود که موصی از آن وصیت رجوع نموده و وصیت دیگری کرده و دریافت کنندۀ مال مستحق اخذ آن نبوده است . یا اینکه معامله در اثر تدلیس یا اکراه واقع شود و تأدیه کنندۀ ثمن بدون اطلاع از وقوع آن وجه را داده باشد .

۲ - تأدیه دینی که قبلاً تأدیه شده بوده مثل اینکه کسی دین مورث خود را تأدیه می کند در صورتیکه خود مورث یا وارث دیگر قبلاً آنرا تأدیه نموده بوده .

ماده ۱۳۷۷ مدنی

۳ - دین و داین وجود داشته ولی دین بغیر داین داده شده - مثل اینکه کسی بدیگری مدیون بوده و پس

هر گاه محل اجرای سند غیر از محل تنظیم آن باشد مثل این است که طرفین بعرف و عادت محل اجرای آن تسلیم شده اند و عرف و عادت آنجا معتبر است .

دخالت عرف و عادت برای قطع و فصل دعاوی به قسمت تفسیر عبارات مبهم ذووجهین منحصر نیست بلکه بپاره قسمت هائیکه در سند اصلاً ذکر شده از آن نشده نیز ساری می باشد مثلاً هر گاه در محل وقوع بیع معمول این باشد که خریدار مال التجاره علاوه بر ثمن مبلغ جزئی بعنوان حق الزحمه عمده یا انجام کار کندان تجارخانه بایع بپردازد محکمه میتواند ضمن حکم باصل ثمن باین مبلغ نیز حکم بدهد اگر چه در سند ذکر شده از آن نشده باشد .

شبهه عقد

ممکن است برای شخص در اثر انجام اختیاری يك عمل که مخالفتی با قانون نداشته باشد تعهدی ایجاد شود و آن را شبهه عقد گویند . در قانون فرانسه برای شبهه عقد دو مورد ذکر شده ولی ممکن است موارد دیگری نیز برای آن پیدا شود .

(۱) اداره نمودن اموال بدون داشتن سمت قانونی

از طرف صاحب مال (۲) تأدیه دین بغیر داین .

اداره اموال غیر

کسی که اختیاراً با اداره اموال غیر اقدام میکند تعهدی از این عمل برای او حاصل میشود . لازم نیست که اقدام در حین ضرورت باشد ولی لا اقل باید متضمن فایده برای صاحب مال باشد و بنا بر این اقدام کنندۀ در صورت لزوم می تواند عمارت کسی را که مشرف بخرابی است در غیاب او تعمیر نماید و یا برای کاشتن زمین و بر داشتن محصول اشخاصی را اجیر کند و یا مدت اجاره املاک را با شروط معمولی تجدید نماید . تعهدات اداره کنندۀ همان تعهدات و کیل میباشد ولی پاره آثار این دو عمل با دیگری فرق دارد مثلاً :

۱ - و کیل می تواند تمام مخارجی را که برای عمل موکل خود نموده از او مطالبه کند اگر چه مخارج

می باشد .

خسارت ناشی از تهمد وقتی قابل مطالبه است که با وجود تقاضا انجام نیافته باشد . مگر در صورتی که برای انجام آن مدتی معین و منقضی بوده است . هر گاه تهمد از انجام تهمد خود داری نماید و یا در آن تأخیر کند . ملزم به خسارت می باشد مگر در صورتیکه ثابت کند که عدم انجام یا تأخیر انجام در اثر موانع خارجی بوده که اراده و عمل تهمد در آن مداخلیتی نداشته است .

مسئولیت عمل غیر

مسئولیت برای عمل غیر ممکن است ناشی از تهمد یا در اثر قانون باشد اولی مانند مسئولیت معمار و مقاطعه کار برای عمل کارگر و یا مسئولیت و کیلی که وکالت در توکیل داشته در مقابل موکل از عمل کسی که وکالت را با او واگذار کرده . و همچنین مسئولیت صاحبان وسائط نقلیه از اعمال عمال خود . مسئولیت در اثر قانون مثل مسئولیت پدر و مادر و مخدوم و استاد از اعمال فرزند و شاگرد و خادم و عماله و غیره .

بموجب ماده ۱۳۸۴ قانون مدنی فرانسه پدر و پسر از فوت او مادر از خسارت ناشی از عمل فرزند غیر بالغ خود که نزد آنها زندگی میکند مسئول هستند .

متضرر از عمل خادم و مأمور می تواند برای مطالبه ضرر و زیان بطرفیت مخدوم و آمر اقامه دعوی نماید .

آموزگار و صنعتگر از خسارت وارده از عمل شاگرد - او قاتی که تحت نظارت و مراقبت ایشان هستند - مسئولیت دارند .

هر گاه معلوم شود که پدر و آموزگار و صنعتگر بجلو گیری فرزند و شاگرد خود از اقدام بعملی که موجب خسارت گردیده قادر نبوده اند مسئول نخواهند بود .

مسئولیت والدین

بطور کلی اساس مسئولیت والدین از عمل فرزند خود اینست که از تأدیب و تربیت و مواظبت در تذکیه و

از فوت داین شخصی که باعث قتلش وارث داین بوده می - بردارد در صورتیکه دریافت کنند و وارث نبوده . در تمام فروض مذکور و امثال و نظایر آن بطوریکه در ماده ۳۰۲ قانون مدنی ایران نیز ذکر شده اشتباه تأویه کننده سبب ایجاد تهمد برای گیرنده در اثر شبه عقد میباشد .

جرم

در حقوق جزائی جرم عبارت از فعل و یا ترك فعلی است که قانوناً مجازاتی برای آن تعیین شده است در حقوق مدنی جرم در مقابل شبه جرم عملی است که مخالف قانون و بقصد اضرار و متضمن ضرر غیر باشد .

شبه جرم

فعل یا ترك فعل مخالف قانون بدون سوء نیت و متضمن خسارت غیر شبه جرم نامیده میشود .

غفلت و بی احتیاطی نیز ممکن است موجب توارید شبه جرم و مسئولیت گردد مثلاً در صورتیکه حریق از منزل کسی بخانه مجاور سرایت و صاحب خانه که حریق در آنجا شروع شده با اینکه قبلاً نیز چند حریق در آنجا اتفاق افتاده بوده از جلو گیری از وقوع و سرایت آن غفلت کند یا کسی که مبتلای یکی از امراض ساریه بوده برای جلو گیری از سرایت آن احتیاط لازم را بعمل نیاورد و یا راجع به بکنفر که خیال استخدام دارد کسی بدون سوء نیت و بقصد مساعدت با دیگری داخل مذاکره و برخلاف حقیقت در دستکاری او را تصدیق کند و در اثر این تصدیق مخاطب او را بخدمت قبول نماید و از خیانتش متضرر گردد و امثال و نظایر آن .

مسئولیت حقوقی

شخص بجز بران خسارت وارده از عمل مستقیم و یا غیر مستقیم خود ملزم می باشد . نه اینکه شخص فقط از ضرر ناشی از عمل خود مسئول میباشد بلکه از مسامحه و بی احتیاطی خود نیز مسئولیت دارد .

خسارت ممکن است از عمل مضر و یا عدم انجام تهمد و یا تأخیر در انجام آن حاصل شود . خسارت شامل نقصان اصل مال و عدم نفع نیز

تهذیب اخلاق او کوتاهی و مسامحه نموده اند و در غیر این صورت عملی که مستلزم خسارت غیر باشد از طفل صادر نمیشد. ماده ۱۳۸۴ والدین را وقتی مسئول شناخته که طفل با ایشان زندگی نماید بنابر این در صورتیکه شخص غیر بالغ بمناسبت شغل و خدمت مسکن والدین را ترك و در مسکن مخدوم یا جای دیگر سکونت داشته باشد مسئولیت عمل او بوالدین توجیهی نخواهد داشت ولی هر گاه در اثر نداشتن مواظبت مسکن والدین خود را بی-جهت ترك کند مسئولیت عمل او بمهده ولی خواهد بود پس از فوت پدر و یا پیداشدن ناملی که موجب سلب مسئولیت پدری گردد مسئولیت عمل فرزند به مادر منتقل می شود.

اشخاص دیگر را از قبیل عمو و عمو زاده و غیره در صورتیکه داوطلبانه نگهداری طفل را بمهده گرفته باشند نمیتوان مسئول عمل او قرار داد.

مسئولیت مخدوم و آمر

این مسئولیت مبتنی بر سه جهت می باشد و با فقد یکی از سه شرط ذیل مسئولیتی متوجه مخدوم و آمر نخواهد بود.

۱ - اینکه خادم و مأمور را شخصاً انتخاب کرده باشد و در غیر این صورت مسئول نیست - مانند مدیر دبستان که از اعمال کارکنان دبستان مسئول نمیباشد مگر اینکه شخصاً از نظامات مقررہ تخلف نموده باشد.

۲ - رابطه تابعیت و متبوعیت بین آمر و مأمور

وجود داشته باشد و گرنه مسئولیتی به آمر توجه نخواهد داشت و بنا بر این بیمارستان از عمل پزشکی که در مقابل حقوق معین در آنجا کار میکنند مسئولیتی ندارد.

۳ - در اتنای ساعات خدمت و مأموریت از عمل او کسی متضرر شده باشد.

هر گاه کسی چند مامور یا چند نوکر یا عمله داشته از خسارت وارده از عمل ایشان نسبت به یکدیگر نیز مسئول است.

مرجع شکایت

دعوی حقوقی بطرفیت شخصی که از عمل غیر مسئول می باشد ممکن است ضمن دعوی جزائی در محکمه جزا طرح و یا علیحده در محکمه حقوق اقامه شود ولی در هر صورت برای ثبوت خسارت لازم است اصل عمل و سبب ضرر و زیان معرفی شده بدرجه ثبوت رسیده باشد. محکمه میتواند مرتکب جرم و مسئول حقوقی آن را متضامناً محکوم نماید.

هر گاه مسئول حقوقی بتأدیه خسارت محکوم شود میتواند خسارت خود را از مباشر عمل مطالبه کند مگر اینکه مباشر با امر و دستور خود او اقدام نموده باشد.

تعهد در اثر قانون

منشاء دیگر برای تعهد اثر قانون می باشد مثل آن که اولاد مکلفند که در صورت احتیاج والدین بایشان نفقه بدهند و این تعهد مستقیماً از قانون ناشی گردیده است ماده ۲۰۵ مدنی

پایان

مهدی وحدت